

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра мовної та психолого–педагогічної підготовки

Допущено до захисту

Завідувач кафедри
д. психол. н., доцент Ю. О. Асєєва

_____
(підпис)

« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Зі спеціальності _____ 053 Психологія _____
(шифр та найменування спеціальності)

За освітньою програмою _____ «Психологія» _____
(назва освітньої програми)

**На тему: «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ
РАНЬОГО ЮНАЦЬКОЮ ВІКУ В ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ В НОВІЙ ЕТНІЧНІЙ
ДІАСПОРІ»**

Виконавець:

студентка 4 курсу 41 групи
факультету ФЕУП

_____ Климчук Богдана Віталіївна

/підпис/

Науковий керівник

Доцент кафедри МППП,
Доктор психологічних наук

_____ Асєєва Ю.О.

/підпис/

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	6
1.1 Психологічні чинники розвитку осіб раннього юнацького віку.....	6
1.2 Фізіологічні чинники розвитку осіб юнацького віку.....	7
1.3 Емоційна стабільність та адаптивність.....	11
1.4 Самооцінка як складова «Я-концепції юнаків»	17
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ В НОВІЙ ЕТНІЧНІЙ ДІАСПОРІ.....	25
2.1 Культурні розбіжності.....	25
2.2 Пошук ідентичності.....	27
2.3 Соціальна інтеграція.....	32
Висновки до другого розділу.....	39
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЮНАКІВ У НОВІЙ ЕТНІЧНІЙ ДІАСПОРІ.....	41
3.1 Діагностичний інструментарій дослідження та його характеристика.....	41
3.2 Індивідуально-психологічні особливості у новій етнічній діаспорі.....	45
Висновки до третього розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний світ характеризується стрімкими змінами та рухомістю населення, що призводить до формування різноманітних етнічних груп у різних куточках планети. Переселення, пошук кращих життєвих умов та політичні події можуть призвести до того, що індивіди раннього юнацького віку знаходять себе в новій етнічній діаспорі, де вони змушені стикатися з новими культурними та соціальними умовами. Ця ситуація створює складну задачу адаптації для молодих людей, які переживають важливий період свого розвитку. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що адаптація до нового соціокультурного контексту важлива для забезпечення успішного функціонування та психологічного благополуччя індивідів, особливо в ранньому юнацькому віці, коли формуються основні життєві цінності, соціальні навички та ідентичність.

Метою даної роботи є розгляд і аналіз індивідуально-психологічних аспектів адаптації молодих осіб в новій етнічній діаспорі в період юнацького віку. Поставлена мета передбачає постановку та вирішення таких **завдань дослідження:**

1 Провести аналіз літератури та наукових досліджень, що висвітлюють індивідуально-психологічні особливості осіб раннього юнацького віку

2 Розглянути основні аспекти адаптації, такі як соціальна ідентичність, мовна адаптація, культурний шок, соціальна адаптація та психологічні реакції.

3 Дослідити індивідуально-психологічні особливості осіб раннього юнацького віку в період адаптації до нової етнічній діаспорі.

4 Визначити індивідуально-психологічні особливості, що сприяють розвитку у новій етнічній діаспорі.

Об'єктом дослідження даної дипломної роботи є індивідуально-психологічні особливості осіб раннього юнацького віку, які перебувають в період адаптації в новій етнічній діаспорі.

Предмет дослідження: особливості адаптації в новій етнічній діаспорі.

У дослідженні використовувалися наступні **методи:** аналіз, синтез, класифікація та узагальнення даних психологічної літератури; психологічні спостереження, тестування, кількісно-якісний аналіз обробки отриманих результатів емпіричного дослідження.

Вибірка дослідження: 55 осіб, юнацького віку від 16 до 20 років, які емігрували в інші країни та стали учасниками нових етнічних діаспор.

Аналіз досліджень та публікацій.

Розробкою проблем, пов'язаних з розвитком особистості, в період юнацтва, займалися видатні дослідники: Л. С. Виготський, Д. Гілфорд, Ж. Піаже, Л. Дарфман, Д.Б. Ельконін, Е. Еріксон, К. Роджерс, та ін. Проблемі адаптації також приділяється велика кількість досліджень, як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Серед дослідників даної проблематики можна назвати: Дж. Кельті, К. Левін, О. Лещенко, А. Коростілев, І. Козлова, М. Гардінер та ін.

Практичне значення дослідження

Отримані результати можуть бути використані:

- як практичні рекомендації щодо поліпшення адаптаційного процесу юнаків в нових етнічних діаспорах;
- при індивідуальному консультуванні здобувачів вищої освіти;
- результати дослідження можуть використовувати студенти психологічних та педагогічних спеціальностей під час проходження педагогічної практики та в ході написання наукових статей, рефератів, курсових робіт.

Апробація результатів роботи. Климчук Б.В., Асєєва Ю.О. Основні проблеми адаптації у новій етнічній діаспорі. Міжнародної науково-

практичної інтернет-конференції «*Актуальні проблеми практичної психології*»
17 травня 2024 року м. Одеса.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, додатків. У першому та другому розділі досліджуються та аналізуються індивідуально-психологічні особливості юнацького віку яка опинилася у новій етнічній діаспорі. У третьому розділі висвітлені психодіагностичні методи визначення індивідуально-психологічних особливостей юнаків, що перебувають у новій етнічній діаспорі. Загальний обсяг дипломної роботи 98 сторінок, основний текст роботи викладено на 73 сторінках, проілюстрована 23 рисунками. Список використаної літератури містить 60 джерел.

ВИСНОВКИ

Згідно із першим завданням нашої роботи було проаналізовано науково-теоретичні надбання щодо індивідуально-психологічних особливостей осіб раннього юнацького віку. Поняття віку є ключовою категорією в віковій психології, що було систематично розглянуто в діяльнісному підході О.М. Леонтьєва. Воно описує зміну ролі людини у суспільстві та розвиток її психіки під впливом зовнішніх факторів. Юнацький вік є особливо важливим та чутливим періодом у формуванні особистості, характеризується статевим дозріванням, пошуком ідентичності та професійним самовизначенням. У цей період відбувається зародження нових якостей, що визначають подальший розвиток особистості.

Юність представляє собою період завершення фізичного розвитку, який характеризується узгодженими змінами у тілі та організмі, поліпшенням моторики, координації рухів, стабілізацією серцево-судинної системи та дихального апарату. Фізичний розвиток у юнаків описується як зміни, пов'язані з первинними та вторинними статевими ознаками.

Розвиток особистості у ранньому юнацькому віці аналізується у зв'язку зі спадковими, біологічними та соціальними факторами. Концепція «Я» та самооцінка є важливими аспектами особистості, формування яких у юнацькому віці визначається спілкуванням з оточуючими та має велике значення для саморегуляції та психологічного благополуччя особистості. Позитивна структура «Я-концепції», що включає адекватний «образ-Я», високий рівень самоповаги, впевненість у собі та здорову самооцінку, сприяє позитивному відношенню до себе та власним можливостям.

Відповідно до другого завдання дослідження ми розглянути основні аспекти адаптації, такі як соціальна ідентичність, мовна адаптація, культурний шок, соціальна адаптація та психологічні реакції. Нами було виявлено, що невдачі в міжкультурній комунікації виникають з різних причин, включаючи не лише зовнішні відмінності, але й складні соціальні норми, мислення та емоційні реакції. Ці підсвідомі моделі сприйняття можуть бути важко

зрозуміти та коригувати під час взаємодії. Зокрема, особливою увагою було охоплено явище культурного шоку, що є психологічним станом, викликаним зіткненням з новою культурою. Виявлено, що культурний шок може сприяти як негативним відчуттям та фізичним симптомам, так і відкриттю нових цінностей та моделей поведінки.

Досягненням дослідження є виявлення ідеї повільної інтеграції в чужу культуру як способу подолання культурного шоку та досягнення особистого зростання. Цей підхід дозволяє не лише адаптуватися до нового середовища, а й зберегти унікальність та цінності. Розглянуто також важливі аспекти міжкультурної адаптації, зокрема пошук ідентичності та взаємозв'язок з процесами адаптації до нового культурного середовища, що може включати як асиміляцію, так і збереження власної культурної ідентичності. Це породжує конфлікти та пошук нових способів вираження поглядів, але також визначено, що ідентичність є результатом процесу ідентифікації та формування ідентичності через інтеграцію різних складових у цілісну систему.

Враховуючи актуальність питань соціальної інтеграції в умовах нестабільності, дослідження підкреслює важливість розроблення продуктивних практик соціальної взаємодії та підтримки групової підтримки для поліпшення психологічного стану та соціальної інтеграції в етнічних діаспорах.

Згідно із наступними завданнями нашого дослідження ми визначили особливості адаптації в новій етнічній діаспорі та дослідили індивідуально-психологічні особливості, що сприяють розвитку у новій етнічній діаспорі. Результати дослідження з використанням тесту «Велика п'ятірка», тесту Г. Роршаха та власного онлайн-опитування підтверджують високий рівень цікавості (43,63%) учасників у вивченні нових ідей та культури, хоча значна частина (38,21%) виявила лише час від часу таку цікавість. Також важливо відзначити, що певна частка (18,26%) не проявляє інтересу до нового матеріалу, що вказує на різноманітність реакцій учасників на стимули. У соціальних ситуаціях, більшість учасників (56,46%) відчувається спокійно,

хоча не особливо енергійно, що свідчить про певний рівень комфорту. Однак значна частина (34,52%) виявила зручність та енергію, тоді як менша частка (9,12%) відчувається неспокійно та втомлено, що може відображати відмінності в емоційній реакції на соціальні стимули. В контексті соціальної підтримки, більшість учасників (58,27%) відчуває потребу у соціальній підтримці, проте ця потреба може змінюватися залежно від обставин. Дуже виражена потреба у підтримці (25,52%) спостерігається у меншій кількості учасників, тоді як частина (16,41%) не відчуває необхідності у соціальній підтримці. Нарешті, щодо адаптації до нових умов та культурного шоку, більшість учасників (47,3%) демонструє деякі труднощі в адаптації, але майже половина (45,5%) майже не відчуває культурного шоку, що вказує на здатність до емоційної стабільності. Лише невелика частина (7,3%) виявила досить сильний культурний шок. Таким чином, дослідження підтверджує різноманітність реакцій учасників на стимули і показує різні рівні адаптації та емоційної стабільності серед учасників.

Згідно із останнім нашим завданням нами було визначено наступні індивідуально-психологічні особливості, що сприяють розвитку у новій етнічній діаспорі: юнаки з вищим рівнем емоційної стабільності та здоровою самооцінкою проявляють найкращу соціальну адаптацію у нових етнічних групах. Емоційна стабільність допомагає їм ефективніше управляти конфліктами, стресом та зберігати позитивні міжособистісні зв'язки. Здорова самооцінка дозволяє їм відчувати впевненість у собі, своїх здібностях та цінностях, що сприяє успішній адаптації до нових умов та оточення. Такі особи зазвичай мають більш відкрите ставлення до нових знайомств та соціальних груп, що допомагає їм інтегруватися в нове середовище. Вони також успішно взаємодіють з різними культурними та соціальними контекстами, швидко адаптуючись до різних вимог та ситуацій. Таким чином, емоційна стабільність та здорова самооцінка є важливими факторами для успішної соціальної адаптації молодих осіб у новій етнічній групі, що

допомагає їм управляти викликами та досягати позитивних результатів у взаємодії з новим оточенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агресивна дитина: як їй допомогти. упоряд. О. А. Атемасова. – Х. : Вид-во «Ранок», 2010. – 176 с. – (бібліотека шкільного психолога).
2. Андросович К. А. Аналіз результативності програми соціальної адаптації. Наука і освіта : наук.-практ. Журнал *Південного наукового центру НАПН України*. Одеса : Південноукраїнський НПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. № 5 (СХХІІ) С. 112–118.
3. Андросович К. А. Аналіз сутності та змісту соціальних аспектів адаптації особистості . Зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. «*Актуальні тенденції розвитку світової психологічної та педагогічної практики*», 26–27 груд. 2014 р. – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. С. 39–45.
4. Бадаєва С.А. Можливість самореалізації як одна із кращих форм мотивації. *Управління розвитком персоналу*. 2005. №3. С.38-41.
5. Безпалько О. Спілкуємось і діємо: навч.-метод. посібн. К. : Навчальна книга, 2002. 112 с.
6. Бех І. Д. Категорія становлення в контексті розвитку «образу Я» особистості *Педагогіка і психологія*. 1992. № 3. С. 9–21.
7. Білоус О. В. Вікова психологія: навч. посіб. Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
8. Бодалев А.А., Столін В.В., Аванесов В.С. Загальна психодіагностика. СПб.: Вид-во «Мова», 2006. 443с.
9. Бохонкова Ю. О. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 45–54.
10. Ващенко І. В. Стадії соціалізації в процесі становлення особистості. *Соціалізація особистості і суспільні трансформації : механізми взаємо-впливу та вияви*: міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 14-16 травня 2009 р.). Науковий вісник Чернівецького ун-ту: збірн. наук. пр. Вип. 447–448. – Педагогіка та психологія. Чернівці : ЧНУ, 2009. С. 82-84.

11. Вікова психологія. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
12. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку : монографія Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Київський університет, 2005. – 307 с.
13. Все про адаптацію. Спецвипуск газети «Психолог». 2004. С.120-122.
14. Зязюн І. А. Профтехосвіта : реформування чи руйнування? 1997. № 11/12. С. 12–13.
15. Корольчук М. С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: навч. посібн.; заг. ред. М. С. Корольчука. К. : «ІНКОС», 2002. 272 с.; С. 117–119.
16. Кузнецова М.М. Психологія жителів Інтернету. - 2-е вид.: ЛКИ, 2011. С.224.
17. Медична психологія. за ред. С. Д. Максименка, Підручник-Вінниця: Нова Книга, 2008 - 520 с.
18. Пасечнікова Л.П. Формування успішної особистості: мет. рекомендації. Донецьк: Каштан, 2008. 72 с
19. Подляшаник В. В. Адаптаційний потенціал та професійне здоров'я особистості *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 12. С. 71–74
20. Психологія особистості. Навчальний посібник для студентів бакалаврату, спеціалітету та магістратури психологічних спеціальностей та напрямів підготовки. За ред. Б. Н. Рижова. Русайнс, 2021. 358 с.
21. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород, 2012. 616 с.
22. Рижов Б.Н. Системна періодизація розвитку. *Системна психологія і соціологія*. 2012. № 5 (1). С. 5-25.
23. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академія, 2021. 376 с.

24. Семиченко В. А. Психологія діяльності К. : Вид: А. Н. Ешке, 2002. С.248.
25. Скребець В. А. Психологічна діагностика: навч. посіб. Київ: Персонал, 2013. 152 с.
26. Тест «Велика п'ятірка». [Електронний ресурс]: <https://www.arealme.com/big-five-personality-traits-test/uk/>
27. Тест Германа Роршаха. [Електронний ресурс] <https://www.idrlabs.com/ua/rorschach/test.php>
28. Токарева Н. М. Основи вікової психології. Кривий Ріг: Інтерсервіс, 2013. 283 с.
29. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптивності: Наукове видання.- Тернопіль: Економічна думка, 2000. С. 197.
30. Цукерман Г. А. Психологія саморозвитку. Рига: Експеримент, 2005. 276 с. Біла О.Г. Психокорекційні можливості методу активного соціально-психологічного навчання на матеріалі підготовки психологів-практиків // Дис...канд. психол. наук. – Черкаси: ЧДУ імені Б.Хмельницького, 2002.
31. Шеремет О. Вийдемо зі стресу разом. Соціально-психологічний тренінг Психолог. 2007. № 23-24. С. 17–24.
32. Шугурова Т. Л. Критерії оцінювання успішності соціалізації особистості в юнацькому віці; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. К. : Вид-во «А.С.К.», 2011. Т. 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 31–32. – 360 с.
33. Шугурова Т. Л. Соціалізація та адаптація особистості в умовах сучасного суспільства. Психологія культурно-дозвілєвої діяльності як чинника соціалізації особистості: монографія. Луганськ : Ноулідж, 2014. – С. 6–13
34. Allport, G. (1961). Pattern and Growth in Personality. Harcourt College Pub.

35. Arnett J.J. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *Am. Psychol.* 2000;55:469–480. doi: 10.1037/0003-066X.55.5.469
36. Bekteshi V., Xu Q., Tran T. (2010). Family, school, country of birth and adolescents' psychological well-being. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8, 91-110.
37. Birman D., Chan W-Y. (2008). (Eds.), *Screening and assessing immigrant and refugee youth in school-based mental health programs*. Washington, DC: Center for Health and Health Care in Schools. https://hsrc.himmelfarb.gwu.edu/sphhs_centers_chhcs/14
38. Budiansky, M. F. (2018). Sociocultural conditions for determining mental health. New and traditional in the research of modern representatives of psychological and pedagogical sciences. Lviv
39. C.M. Fontaine. International relocation: A comprehensive psychosocial approach. *EAP Digest* (1983, March/April)
40. Cannon, W. (2010). *Bodily Changes in Pain, Hunger, Fear and Rage: An Account of Recent Researches Into the Function of Emotional Excitement*. FQ Legacy Books.
41. Chao R.K., Otsuki-Clutter M. (2011). Racial and ethnic differences: Socio-cultural and contextual explanations. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 47-60.
42. Demanet J., Van Praag L., Van Houtte M. (2016). About ethnicity, fitting in, and acting out: Applying the person-environment fit framework to school misconduct. *Journal of Cognitive Education and Psychology*, 15, 293-319.
43. Derluyn I., Broekaert E., Schuyten G. (2008). Emotional and behavioural problems in migrant adolescents in Belgium. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 17, 54-62.
44. Eccles J.S. (2004). Schools, academic motivation, and stage-environment fit. In R. Lerner L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology*. 125-153. New York: Wiley.

45. Fredrickson, B. L., & Losada, M. F. (2005). Positive affect and the complex dynamics of human flourishing. *The American psychologist*, 60(7), 678–686. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.7.678>
46. Fuligni A.J. (1998). The adjustment of children from immigrant families. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 99-103.
47. Galetska, I. I. (2006). Mental health. *Health Psychology: Theory and Practice*. –Lviv: Ivan Franko Lviv National University Publishing Center.
48. Greenberg M.T., Weissberg R.P., O'Brien M.U., Zins J.E., Fredericks L., Resnik H., Elias M.J. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American Psychologist*, 58, 466-474.
49. Harker K. (2001). Immigrant generation, assimilation and adolescent psychological wellbeing. *Social Forces*, 79, 969-1004.
50. Khawaja N.G., Yang S., Cockshaw W. (2016). Taiwanese migrants in Australia: An investigation of their acculturation and wellbeing. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 10, 1-10.
51. Krosnick J.A. (1999). Survey research. *Annual Review of Psychology*, 50, 537-567.
52. Pawliuk N., Grizenko N., Chan-Yip A., Gantous P., Mathew J., Nguyen D. (1996). Acculturation style and psychological functioning in children of immigrants. *American Journal Orthopsychiatry*, 66, 111-121.
53. Rivas-Drake D., Seaton E.K., Markstrom C., Quintana S., Syed M., Lee M. (2014). Ethnic and racial identity in adolescence: Implications for psychosocial, academic, and health outcomes. *Child Development*, 85, 40-57.
54. Schwarzer R., Fuchs R. Changing risk behaviors and adopting health behaviors: The role of self-efficacy beliefs [Text] / Ed. by A. Bandura // *Self-efficacy in changing societies*. – Cambridge, 1995. – P. 259–288
55. Selye H. The evolution of the stress concept. – *Am scientist*, 1973. – V. 62. – P. 642–649.

56. Shoshami A., Nakash O., Zubida H., Harper R. (2016). School engagement, acculturation, and mental health among migrant adolescents in Israel. *School Psychology Quarterly*, 31, 181-197.
57. Sluzki C.E. (1979). Migration and family conflict. *Family Process*, 18, 379-390.
58. Steinberg L. (2017). (Eds.), *Adolescence*. 11th ed. Boston: McGraw-Hill.
59. Selye Hans. *The Story of the Adaptation Syndrome*, Montreal, 1952.
60. Tajfel H. (1981). (Eds.), *Human groups and social categories*. Cambridge, England: Cambridge University Press.